

Kaat De Strooper

Guldensporencollege, Kortrijk

Contact: Kaat.destrooper@guldensporencollege.be

Als identiteit een taalbeschouwingskwestie kan worden¹

1. Een nieuwe component in het leerplan

Het leerplan Nederlands is opgebouwd uit 4 componenten:

1. communicatie en informatie;
2. literatuur;
3. identiteit in diversiteit;
4. taal, taalgebruik en taalsysteem.

De derde component is nieuw in de ‘vernieuwde’ editie van de leerplannen: “Taal is nodig om een eigen identiteit te ontwikkelen en culturele aspecten te begrijpen. Met verschillende culturen hangen verschillende taaluitingen, taalvariëteiten en talen samen. Voor die verschillen openstaan en ermee in contact komen is belangrijk om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven. Op die manier ontwikkelen leerlingen een positief talige grondhouding” (toelichting bij deze component in de leerplannen).

In de eerste graad gebeurt de aanpak van deze component eerder incidenteel. Bij ‘woordleerstrategieën’ worden bijvoorbeeld gelijkenissen en verschillen tussen talen waargenomen om woorden beter te begrijpen, te onthouden of te analyseren. Ook bij ‘taalgebruik’ en ‘taalsysteem’ staan we stil bij gelijkenissen en verschillen met de meer nabije talen: het Engels, het Frans (en het Latijn) en de thuistaal. Het is logisch dat we hier ook meertalige leerlingen hun thuistaal laten inbrengen. Zo leren de leerlingen (on)bewust een transfer te maken naar de andere (studie)talen en worden ze sterker in het hanteren van taalbeschouwelijke begrippen over de talen heen.

In de tweede graad worden deze elementen opnieuw opgenomen, maar verdiept. Waar in de eerste graad het accent op attitude en waarnemen ligt, komen we in de tweede graad meer toe tot een bestuderen van talige aspecten, maar altijd vanuit een communicatieve situatie of met het oog op het versterken van de studie van andere talen.

(Talsociologie is nu ook niet meer het unieke terrein van de derde graad).

2. Link met de component ‘taal, taalgebruik en taalsysteem’

Omdat we het best vertrekken vanuit concrete, communicatieve situaties kunnen we de component ‘taal, taalgebruik en taalsysteem’ (taalbeschouwing) onmogelijk losmaken van de andere componenten. In wat volgt, staan we er even bij stil.

Bij bepaalde aspecten van taalstudie maken we spontaan geregeld de transfer naar andere talen. Bij de component ‘taal, taalgebruik en taalsysteem’ zetten we hier nu sterker en bewuster op in. De component leent zich immers tot experiment met en onderzoek van taaldiversiteit en taalvariëties, bij:

- *woordleerstrategieën*: ‘analyse woordbouw’, ‘herkomst van woorden bij het ontcijferen van betekenis’, ‘woordrelaties’, enz.;
- *taalgebruik*: ‘verbale en non-verbale communicatie in verschillende culturen’, ‘taalregisters’, ‘taalhandelingen’, enz.;
- *taalsysteem*: bij het bespreken van bijvoorbeeld schrijfp opdrachten kunnen gelijkenissen en verschillen in zinsbouw en spelling over de talen heen aan bod komen; de grammaticale begrippen in de verschillende talen krijgen hier toelichting.

3. Hoe kun je hiermee dan aan de slag? Ondersteunende tips

Natuurlijk heeft de volgende opsomming niet de pretentie om exhaustief te zijn! De voorbeelden illustreren een mogelijke aanpak. Concreet uitgewerkte voorbeelden worden gegeven tijdens de conferentie.

De begeleidende info bij een toestel/voorwerp (zie bv. Ikea) of een handleiding is vaak in verschillende talen gepubliceerd. Het is een interessante bron die leerlingen de kans geeft om woordenschat en zinsbouw onder de loep te nemen, om taalverwantschap te onderzoeken. Je kunt de tekst inzetten om talen te laten groeperen aan de hand van vragen, zoals: welke talen gebruiken een gelijkaardig zelfstandig naamwoord (zn)? Waar zie je een gelijkaardige combinatie bijvoeglijk naamwoord (bn) en zn? Waar zie je hetzelfde patroon in de woordvolgorde, de meervoudsvorming, het plaatsen van de lidwoorden, ...?

- *Liedjesteksten in dialecten tegenover Standaardnederlands*
Kennen dialecten een grammatica (taalsysteem)? Hoe leid je dat af uit het liedje? Hoe vertaal je de tekst en wat is het effect hiervan? Welke woorden kennen geen alternatief in het Standaardnederlands? Welke versie verkies je en waarom?
- *Jongereentaal in liedjes*
Je kunt bijvoorbeeld Nina met het liedje ‘Straattaal’ inhoudelijk en talig bekijken en aansluitend een wetenschappelijke reflectie toevoegen, bijvoorbeeld rond de vraag

waarom jongeren tegenwoordig bij Allah zweren (Eva Berghmans, *De Standaard Weekblad*, 16/01/2021). Het is ook dankbare materie voor een reflectie over talige diversiteit (LPD 21, D: B+S, VB+S).

- *Radioprogramma's die reflecteren op taalgebruik*
Bv. 'De wereld van Sofie', 'Nieuwe Feiten' (Radio 1). Zij vertrekken vanuit een 'verwondering' en gaan op zoek naar een wetenschappelijke uitleg (via het Vlaams Archief kun je die opsporen of aanvragen).
- *Laat leerlingen kijken hoe in verschillende talen samenstellingen en afleidingen gemaakt worden*
Zitten er meer/minder mogelijkheden in een bepaalde taal? Vertrek bv. vanuit nieuwe woorden die ontstaan zijn in actuele contexten (bv. 'corona', 'klimaatproblemen', enz.). Zie je een systeem? Kun je zelf nieuwe (zinvolle) woorden maken?
- *Functioneel meertalig leren in het secundair onderwijs:*
Voor werkvormen en lesvoorbeelden, zie: <https://diversiteitinactie.be/> – o.a. talensensibilisering. Anderstalige leerlingen kunnen voorbeelden geven vanuit de talen die zij beheersen.

Op de website 'Metrotaal' vind je op de halte 'kennis' achtergrondinformatie bij een aantal aspecten van meertaligheid. De informatie richt zich op leraren in het basisonderwijs, maar kan ook inspirerend materiaal bevatten voor jou en je leerlingen rond het belang van de moedertaal, de cognitieve meerwaarde van meertaligheid, talige repertoires, factoren die taalontwikkeling beïnvloeden, meertalige taalverwerving, problematische taalverwerving, taalvaardigheid (breed evalueren). Zie: <https://metrotaal.be/bouwstenen/kennis>.

- *Rollenspel in verschillende taalvariëteiten*
Welke taal heb je nodig om te functioneren in een specifieke situatie? Is dat ook zo in een ander situatie? Waarom? Wat is het effect van een 'fout' register? En wat met je lichaamstaal?

Noot

- ¹ Dit is een ingekorte versie van het servicedocument 'identiteit in diversiteit' dat we met de pedagogische begeleiding Nederlands van Katholiek Onderwijs Vlaanderen hebben geschreven als ondersteuning bij de nieuwe leerplannen Nederlands van de tweede graad (2021). De volledige versie vind je op de pro-website/Nederlands van deze organisatie.